

УДК 378.013.42

DOI 10.26697/9786177089000.2017.51

© Максимовська Н. О., 2017

Максимовська Наталія Олександрівна
Харківська державна академія культури

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ МІСІЇ СТУДЕНТСТВА В КУЛЬТУРІ ЛЮДСТВА

Проаналізовано проблему соціального становлення студентської молоді в історичному аспекті, виявлено тенденції, що характеризують розвиток місії студентства в соціумі. Особливу увагу приділено їх соціальній ролі в умовах інформаційного суспільства. З'ясовано, що креативність, толерантність та соціальне лідерство є провідними складовими соціальної культури майбутньої інтелектуальної еліти.

Ключові слова: студентська молодь, соціальна роль, соціалізація, інформаційне суспільство, соціальна місія.

Проблема, її зв'язок із важливими практичними чи науковими завданнями. Сучасна вища освіта України, пройшовши довгий шлях перевтілень, являє собою складну динамічну систему, що має за мету не тільки забезпечити підготовку конкурентноспроможних фахівців у різних сферах функціонування держави та суспільства, але й встановити пріоритети вдосконалення інтелектуалів нашого часу. На відміну від попередніх етапів, підготовка кваліфікованих кадрів відбувається з урахуванням низки завдань, що зумовлені викликами сьогодення, зокрема інтеграція вітчизняної системи вищої освіти в європейський та світовий простір, функціонування в умовах глобальних інформаційних змін, а також завдань, що вирішує країна для вдосконалення підготовки фахівців на національному рівні. Система вищої освіти в усі часи віддзеркалює стан соціально-культурного середовища, пріоритетні соціальні цінності. У зв'язку з цим змінюється образ студентства, його соціальна місія, дослідження тенденцій розвитку якої є актуальним науковим завданням.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Становлення студентства як соціальної групи досліджували К. Астахова, Н. Лавриченко, А. Лякішева, С. Савченко, Л. Сокурняська, В. Штифурак та ін. Значення вищої освіти в умовах інформаційного суспільства та особливості соціального розвитку студентства на зламі цивілізацій відзначали І. Курлішук, Є. Зеленів, А. Рижанова. Втім, подальше узагальнення процесу соціального

зростання студентів у філогенезі сприятиме поглибленому розумінню сучасних тенденцій соціалізації цієї групи молоді.

Ціль статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд динаміки соціальної місії студентства в історичному контексті, з'ясування особливостей їх соціалізації в сучасних умовах інформаційної доби.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Якщо спробувати визначити, що таке інтелектуал європейського типу, то, на думку П. Уварова, це не тільки людина, що зайнята переважно інтелектуальною працею, але й зобов'язана особливим соціальним статусом саме цій діяльності [6]. Суспільство офіційно видає свідоцтво про здібності та право на інтелектуальний труд найкращим представникам молоді.

Середньовіччя відзначився виникненням перших європейських університетів у класичному розумінні, які мали виконувати важливе соціальне завдання – підготувати фахівців вищого рівня (богословів, філософів) для суспільного служіння, причому життєдіяльність і поведінка майбутньої еліти мали відповідати домінуючим на той час релігійним цінностям, а це ставило вимоги до благочестивого соціального образу середньовічного студентства. Університет, по суті, утворювався як організаційна структура нового суспільства, що здобувала собі захист хартії (охоронних грамот), права, привілеї. На відміну від шкіл попередніх століть, склалася практика колективної творчості. Перші університети відрізнялися тим, що в деяких з них (магістерські університети) не було майстрів та учнів – усі були рівні, обмінювалися готовим знанням. Але були й такі (або факультети «мистецтв» в університеті), які відвідувало більше студентів, відбувалося передання знань. Отже, виникнення закладів вищої освіти типу університетів було вирішальним щодо підготовки фахівців у «галузі мислення» (П. Уваров), що зумовило повільні зміни як середньовічної наукової думки, так і інтенсифікації та затребуваності знань у подальші періоди. Таким чином, соціальна місія студентства в цей період полягала в науковому обстоюванні ідей християнства поряд із здобуттям професійних засад, водночас, трансляванням цієї моделі поведінки в соціумі.

У період Відродження розвиток філософії, експериментальної науки, книгодрукування сприяв розквіту університетської освіти. Започатковується професіоналізація студентської молоді, коли не тільки філософ або богослов має вийти у соціальний простір, але й фахівець у певній галузі життя (природничі науки, медицина тощо). Це впливало на розвиток професійно спрямованих потреб поступово утворювало соціальний образ студентства.

Зміни в соціально-культурному середовищі за Нового часу (посилення ролі освіти, секуляризація, розвиток науки, прагматизм та раціоналізація життєдіяльності, трансформація соціальних зв'язків) загалом відбилися на студентському способі життя, стали показовими для виявлення соціальної місії студентської молоді. Відбувається розбудова університетської освіти разом зі становленням національних держав, отже, пов'язана з їх потребами. Згідно зі свідченням учених (Т. Жуковська, Д. Літошенко), з XVI – XVII ст. простежується послаблення об'єднувальної функції університетів, розвиток через цей освітній заклад національної культури. Але традиційні форми організації науково-навчальної діяльності та система соціальної комунікації відтворюються у кожному національному університеті [2, с. 18]. Університети Європи остаточно втрачають свою інтернаціональність на початку XVII ст. у зв'язку з розколом церкви, коли на зміну універсалізму приходить територіальний принцип [2, с. 25]. Таким чином, на тлі збереження традицій реалізуються можливості новачій. Соціальна місія студентів підкреслювала перехід від релігійних до професійно-громадянських пріоритетів.

На початку XIX століття була реформована система університетів, класичний гумбольтовський ідеал «університета науки» переформулював давню «університетську ідею» – університети нічого не винні уряду, навпаки, уряд зобов'язаний університету – ця програмна заява В.фон Гумбольта загальновідома. Так, Т. Жуковська констатує, що «з виникненням університетів у Галле (1694) та Геттінгені (1737) розпочалися зміни в змісті (дослідження вільної думки, керівництво духовним життям) та методах (системне викладання певної галузі науки, залучення до наукової діяльності студентів) навчання студентів. Змінилася мова викладання з латини на рідну» [2, с. 25-27]. Отже, німецькі університети стали носіями духу сучасності в тодішньому соціумі, на відміну від ліквідації старих університетів у післяреволюційній Франції та застарілими в Англії. З початком XIX ст. посилюється процес гуманізації університетської освіти (1810 р. Берлінський університет у Пруссії заснував В. фон Гумбольт), що зумовлено лібералізацією процесу навчання та наукової діяльності студентів.

Посилення релігійної свободи та раціональної прагматичності індустріальної доби вплинуло як на систему соціальних цінностей (поступова секуляризація, просування антропоцентричних аксіологічних пріоритетів), так і на систему вищої освіти різних національно-державних ареалів (розбудова національного університету, перевага власних досягнень особистості над традиційним інтелектуальним корпоративізмом, раціоналізація використання часу інтелектуальної еліти). Європейська вища освіта,

зберігаючи традиційне гуманітарне ядро, виробляла механізми збагачення змісту через інтеграцію прогресивних компонентів системи наукових знань [4, с. 325]. Зміни в змісті вищої освіти набували відповідного структурно-організаційного оформлення, зокрема регулювання освітньо-виховного процесу. Така трансформація вплинула на динаміку потреб студентів. Професіоналізація потребувала не тільки знань, умінь, навичок, але й формування науково-професійної свідомості, відповідних моделей поведінки, що стало уособленням соціальної місії.

Сучасний соціальний простір стрімко наблизився до нового якісного стану – цивілізації, основою розвитку й існування якої є особлива нематеріальна субстанція, що називається «інформацією», яка має властивість взаємодії як з духовним, так і з матеріальним світом людини. Специфічним для постіндустріального соціуму є те, що створюється глобальний інформаційний простір, здатний забезпечити нову якість життя; збільшується питома вага інформаційно-комунікативних технологій; з'являються якісно нові комунікацій та засоби ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; виникає потреба задоволення зростаючих людських потреб в інформаційних продуктах і послугах.

В новітніх соціально-культурних умовах особливого значення набуває місія вищих навчальних закладів і студентства як соціального суб'єкта, яке є безпосереднім учасником розбудови нового інформаційного середовища. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вчені визначають статус вищих навчальних закладів та студентства в умовах інформаційного суспільства. На думку Е. Гідденса, дедалі актуальнішою стає наднаціональна роль університетів. Сучасні університети формують певну «космополітичну» генерацію, яка відіграє вирішальну роль у майбутньому розвитку Європи, зокрема щодо вивчення культур, вирішення проблем відчуження, оскільки на регіональну та національну культуру здійснюється великий тиск. Під загрозою опинилися моральні та духовні цінності, які традиційно слугували опорою суспільству [1]. Отже, заклад вищої освіти й суб'єкти, котрі беруть участь у навчально-виховному процесі, стають спільнотою, яка за результатами сумісної діяльності не тільки утримується на тому ціннісному й освітньому рівні, якого потребує нова інформаційна реальність, але й сприяє активізації творчого потенціалу. Серед загальних глобальних інтеграційних процесів саме вища освіта має здійснювати відповідальну місію: підготувати фахівців з творчими та нестандартними підходами до вдосконалення соціальної дійсності.

В умовах побудови глобальної культури людства заклад вищої освіти й студентство як соціальний суб'єкт мають виконувати роль авангарду у процесі збереження культурної ідентичності різних народів та просування національних і державних спільнот до безвіктимної глобальної інтеграції на основі загальнолюдських цінностей. Х. Ортега-і-Гассет застерігає не стати «людиною маси», тобто не відмовитися від зусиль щодо побудови власного життя та не перетворитися в результаті навчання на «цивілізованого варвара» – вузького спеціаліста, не здатного виконати завдання покоління відповідно до вимоги часу [5, с. 12]. Тобто культура завжди ширша за професійний розвиток, і долучення до загальнокультурних цінностей є контекстом вищої освіти та одним з її провідних завдань.

Розширення інформаційного простору відбувається динамічно, але здебільшого стихійно, що актуалізує демократичні соціально-виховні механізми регулювання його впливу на різні аспекти життєдіяльності студентства. В нашій країні ситуація характеризується тим, що система вищої освіти одночасно виконує три відповідальні завдання – сприяти відбудові національної держави, інтегруватися до євроспільноти, стати суб'єктом розбудови інформаційного суспільства, не втративши при цьому власної самобутності та культури. Отже, сучасний заклад вищої освіти концентрує в собі ці зобов'язання, перебуває в інформаційному середовищі, яке дедалі усталюється, нівелює межі між освітою та соціально-культурним простором, робить його відкритішим, ніж раніше, що потребує відповідного вдосконалення мети, завдань, змісту, методів та форм організації освітнього процесу. У зв'язку із цим студентська молодь, яка є рівноправним суб'єктом цієї соціально творчої діяльності, виконує, окрім традиційних завдань, місію інтеграції в постіндустріальне суспільство й провідну суспільну роль креативного лідера.

Звернення до системи рис, притаманних сьогоднішньому європейському ідеалові особистості дозволяє акцентувати зокрема на таких: «відкритість новим знанням і новій практиці як у стосунках з людьми, так і в навчанні, фаховій діяльності; віра у власні сили та можливості, неприйняття позиції фаталізму та пасивності при зіткненні з труднощами; прагнення посісти якомога вищий освітньо-професійний та соціальний статус; планування власної діяльності та власного життя; прагнення отримувати якомога більше інформації, бути в курсі справ як регіонального, так і загальнонаціонального та міжнародного значення» [3, с. 248]. Беззаперечно, що такі риси стають орієнтиром соціального позиціонування студентської молоді. Однак ці якості мають посилюватися соціально-ціннісним підґрунтям, на якій формуються просоціальні якості: солідарність, взаємна підтримка,

позитивна взаємодія, толерантність, альтруїзм, уміння діяти в команді, налагоджувати конструктивне спілкування, підтримувати одне одного, виявляти активну життєву позицію, зацікавленість життям інших людей, організовувати творче співробітництво тощо. Отже, студентство братиме безпосередню участь у культуротворенні інформаційної доби шляхом трансляції притаманних їм соціальних рис, що характеризують місію сучасних інтелектуалів.

Висновки, перспективи. Таким чином, трансформація системи вищої освіти зумовлює прояв культуротворчих засад вищої школи, зокрема й соціальної місії студентства в культурі людства. Протягом філогенезу від соціальної ролі філософа та богослова, через розвиток професійно спрямованих потреб та громадської активності, участь у соціальному добровільному служінні, волонтерській підтримці різних соціальних груп та проектів, нині кристалізується ідеал креативного соціального лідера, що транслює новітні моделі поведінки в соціумі, уособлює авангард прогресивних соціальних ідей. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування моделі розвитку соціальної культури студентства в умовах інформаційного суспільства.

Література

1. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь : [пер. с англ.] / Э. Гидденс. – М. : Весь Мир, 2004. – 116 с.
2. Жуковская Т. Н. Университеты и университетские традиции в России / Т. Н. Жуковская. – Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2011. – 140 с.
3. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – Київ : ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
4. Литошенко Д. Эволюция университетского образования в Европе XVI – конца XVIII веков / Литошенко Денис Александрович; Дальневост. гос. ун-т. – Владивосток, 2004. – 378 с.
5. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет; пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2005. – 104 с.
6. Уваров П. Ю. Средневековый университет [Электронный ресурс] / П. Ю. Уваров // Постнаука. – Режим доступа: <http://postnauka.ru/video/11353>.

Наталья Максимовская Развитие социальной миссии студенчества в культуре человечества.

Проанализирована проблема социального становления студенческой молодежи в историческом аспекте, выявлены тенденции, которые характеризуют развитие миссии студенчества в социуме. Особое внимание уделено их социальной роли в условиях информационного

общества. Установлено, что креативность, толерантность и социальное лидерство являются основными составляющими социальной культуры будущей интеллектуальной элиты.

Ключевые слова: *студенческая молодежь, социальная роль, социализация, информационное общество, социальная миссия*

Natalia Maksimovskaya Developing students' social mission in the culture of humanity.

The issue of student youth's social growth was analyzed through historical point of view, which revealed tendencies that define the development of students' mission in society. Close attention was paid to their social role under conditions of information society. It was found out that creativity, tolerance and social leadership are the key components of future intellectual elite's social culture.

Keywords: *student youth, social role, socialization, information society, social mission.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.10.2017

Інформація про автора:

Максимовська Наталія Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури.